

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В МЕХАНІЗМІ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ*

І. С. Тубальцева, студ.

Національний університет кораблебудування, м. Николаїв

Анотація. У статті розглядається сутність та підходи щодо управління інвестиційними ризиками підприємства. Висвітлено ключові проблеми та розвиток методів нейтралізації і зниження ризиків інвестиційних проектів.

Ключові слова: інвестиційні ризики, диверсифікація, лімітування, страхування, хеджування, самострахування.

Аннотация. В статье рассматривается сущность и подходы к управлению инвестиционными рисками предприятия. Освещены ключевые проблемы и развитие методов нейтрализации и снижения рисков инвестиционных проектов.

Ключевые слова: инвестиционные риски, диверсификация, лимитирование, страхование, хеджирование, самострахование.

Abstract. The article describes the essence and approaches to the management of investment risk venture. Highlight the key issues and the development of methods for neutralizing and reducing the risk of investment projects.

Keywords: investment risk, diversification, limitation, insurance, hedging, self-insurance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Українська незалежна держава має стати повноправним членом світового економічного співтовариства. Її конкурентоспроможну економічну систему можливо побудувати головним чином шляхом формування та діяльності стійких суб'єктів господарювання.

Стабільний розвиток вітчизняних суб'єктів господарювання неможливий без стійкого потоку інвестиційних ресурсів. Для залучення реальних інвестицій як ініціатор проекту, так і інвестор повинні здійснювати обґрунтовану оцінку майбутнім результатам діяльності з урахуванням можливого ризику. Раціональне управління інвестиційним проектом на всіх етапах розвитку адекватно реагує на непередбачені зміни зовнішніх факторів, дозволяє наблизитися до поставленої мети з мінімальними втратами.

Сьогодні відсутня усталена, достатньо багатомірна система управління ризиками, внаслідок чого компанії схильні дещо знижувати ступінь ризикованості інвестиційного проекту, не усвідомлюючи того, що врешті решт можуть втратити власні та запозичені фінансові ресурси. Саме тому необхідна розробка ризик-менеджменту інвестиційних проектів [5].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Широке коло проблем, пов'язаних з дослідженнями інвестиційних ризиків підприємства, знайшло відображення в працях ряду відомих українських й зарубіжних дослідників та економістів, серед яких І.О. Бланк, В.В. Бочаров, В.В. Вітлінський, Р.Л. Карпінський, Д.М. Черваньов, Л.С. Шапкін, Б.М. Щукін

та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, очевидно є потреба у подальшому дослідженні питань, присвячених ідентифікації інвестиційних ризиків суб'єктів господарювання, їх оцінці та шляхам подолання [3].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

На початку ринкових реформ теоретичне й практичне відставання в області управління ризиками поставило підприємства перед неминучістю пошуку шляхів вирішення проблеми, але цей шлях не завжди є оптимальним. Слабке впровадження в сучасну управлінську діяльність принципів обґрунтованого ризику гальмує інноваційний розвиток підприємств. При цьому існує проблема визначення усіх можливих інвестиційних ризиків та відсутність удосконалених методів мінімізації, що зумовлено недостатністю повної та релевантної інформації, людським чинником, внаслідок чого відбувається недотримання інвестиційного генерального бюджету, фінансового плану й термінів виконання реалізації проекту [4].

МЕТОЮ СТАТТІ є проведення всебічного аналізу впливу інвестиційних ризиків на діяльність підприємства та пошук дієвих механізмів їх мінімізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інвестиційний ризик являє собою ймовірність виникнення фінансових втрат у вигляді доходу (прибутку) внаслідок невизначеності умов інвестиційної діяльності.

Інвестиційні проекти залежно від їх цільової спрямованості та інших характерних ознак мають різний рівень ризику, і високоприбутковий варіант вкладення

* Стаття виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук С. І. Сергійчука.

капіталу може виявитися настільки ризиковим, що його реалізація буде вважатися абсолютно недоцільною. Проте повне ухилення від інвестиційних заходів, пов'язаних з ризиком, найчастіше означає також відмову від отримання можливого прибутку, обсяг якого вищий, ніж за державними цінними паперами.

Ефективна організація управління ризиком дає змогу з високою ймовірністю спрогнозувати настання ризикової події і вжити необхідних заходів щодо зниження рівня ризику [6].

Управління інвестиційним ризиком передбачає визначення обсягу ресурсів (причому з найменшими витратами на їх залучення), необхідного для зменшення ймовірності несприятливих результатів і локалізації негативних наслідків прийнятих рішень.

Для формування ефективно діючого організаційного механізму управління ризиком передбачається можливість застосування низки методів його обмеження в діяльності підприємства.

Внутрішні механізми нейтралізації ризиків є системою методів мінімізації їх негативних наслідків, що здійснюються в рамках самого підприємства [1].

До найбільш поширених методів нейтралізації інвестиційних ризиків належать: уникнення ризику, страхування, самострахування, диверсифікація, лімітування, хеджування та розподіл інвестиційних ризиків (рис. 1).

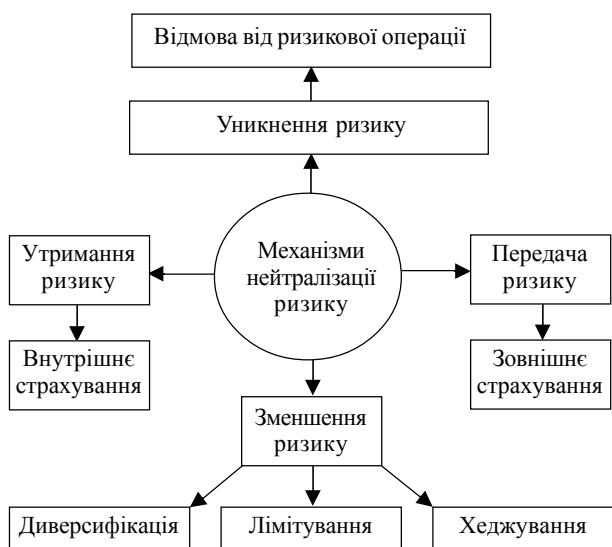

Рис. 1. Механізми нейтралізації інвестиційних ризиків

1. Уникнення ризику. Цей напрям нейтралізації інвестиційних ризиків є найрадикальнішим. Він полягає в розробці таких заходів внутрішнього характеру, які повністю виключають конкретний вид ризику. До числа таких заходів відносяться:

- відмова від здійснення фінансових операцій, рівень ризик по яких надмірно високий;
- відмова від використання значних обсягів позикового капіталу;

- відмова від надмірного використання оборотних активів у низьколіквідних формах;

- відмова від використання тимчасово вільних грошових активів у короткострокових фінансових вкладеннях [2].

2. Страхування ризиків інвестування – один із найбільш поширених способів запобігання або зниження інвестиційних ризиків, передбачає передачу окремих ризиків страховій компанії (страхувальнику). Тобто при укладенні відповідної угоди у разі виникнення ризикової ситуації інвестор має отримати від страхової компанії компенсацію втрат, пов'язаних із цим ризиком.

Як правило, до основної групи проектних ризиків, які підлягають страхуванню, належать:

- ризики від нещасних випадків на виробництві, захворювань, пошкодження майна, викрадення транспортних засобів (згідно з чинним законодавством підлягають обов'язковому страхуванню);

- прямі майнові збитки, пов'язані з перевезеннями, роботою обладнання, поставкою матеріалів;

- непрямі збитки, спричинені демонтажем і переміщенням пошкодженого майна, повторним встановленням обладнання, неодержанням орендної плати.

Останнім часом розвиток ринкових відносин суттєво розширив сферу страхування фінансового ризику підприємств і передбачає можливість страхування не лише одержання прибутку, а й рівня цін, стабільності надходжень сировини від постачальників тощо. Проте ризики, пов'язані з нестабільністю внутрішньополітичного життя країни – реципієнта інвестицій (наприклад, можливі втрати, пов'язані з конфіскацією, громадянською війною, зміною політичного курсу уряду, зміною суспільно-політичного устрою тощо), не можуть охоплюватися страховими компаніями. Страхування подібних ризиків передбачає створення державних гарантійних фондів, які забезпечують захист інвестицій приватних осіб в економіку тієї чи іншої країни.

За оцінками експертів, в Україні страхується лише близько 10 % ризиків (причому, переважно на міжнародних ринках), тоді як у більшості країн ця цифра досягає 90–95 %. Крім того, чимало договорів, що укладаються між суб'єктами ринку страхування, є недійсними та укладаються з метою уникнення оподаткування.

Недовіра в Україні до інституту страхування багато в чому пов'язана з відсутністю достатньої і доступної інформаційної бази щодо діяльності страховиків на українському ринку [4].

3. Самострахування (внутрішнє страхування). Механізм цього напрямку нейтралізації ризиків заснований на резервуванні підприємством частини фінансових ресурсів на покриття непередбачених витратків, що дозволяє подолати негативні фінансові наслідки.

Цей резерв відображає, з одного боку, вартість та співвідношення потенційних ризиків, які впливають на реалізацію проекту, а з іншого, – розмір витратків,

необхідних для подолання можливих перешкод у виконанні проекту.

Для визначення обсягу необхідних засобів, що мають бути спрямовані на формування резерву на покриття непередбачених витрат, та його переоцінки на підставі фактичних даних у процесі роботи над проектом можуть використовуватись методи кількісної та якісної оцінки потенційних наслідків ризиків. Такий аналіз є основною проблемою при створенні резерву, оскільки він вимагає значної концентрації висококваліфікованих фахівців на цій ділянці роботи над проектом.

Цільове використання резерву передбачає фінансування насамперед таких заходів:

- виділення асигнувань для виявлених і раніше не передбачуваних робіт за проектом;
- збільшення асигнувань на роботи, для виконання яких було виділено недостатньо коштів;
- тимчасове формування бюджету на здійснення робіт, для яких необхідні асигнування ще не виділені;
- компенсація непередбачених змін витрат на оплату праці основних робітників, накладних витратів і т. ін., що виникають у ході реалізації проекту [7].

4. Під диверсифікацією розуміють процес розподілу фінансових ресурсів інвестування між різними об'єктами вкладення (активами), які між собою безпосередньо не пов'язані. Застосовується переважно банками-кредиторами та інвесторами, що фінансують та реалізують одночасно портфель інвестиційних проектів, для зниження галузевих та регіональних ризиків.

5. Лімітування передбачає встановлення граничних сум витрат, продажу, кредиту тощо з метою зменшення розміру втрати.

Для ефективного та раціонального використання венчурного капіталу застосовуються схеми, за якими венчурні інвесторикладають до 70 % статутного капіталу створюваних суб'єктів господарювання. Це сприяє мотивації діяльності самих підприємців і мінімізації ризиків.

Проекти можуть фінансуватися і кількома інвесторами, що сприяє більш активному розкручуванню фірми та забезпечує синергетичний ефект від об'єднання спеціальних знань, ділових зв'язків і управлінського досвіду [3].

6. Іншим поширеним методом нейтралізації інвестиційних ризиків є хеджування – процес страхування ризику від можливих збитків шляхом переносу ризику зміни ціни з однієї особи на іншу; може застосовуватись різними учасниками проекту (кредитором – для захисту від відсоткового ризику; проектною компанією – для захисту від зниження цін на продукт). Хеджування здійснюється шляхом укладання контракту – хеджу – між стороною, що страхує ризик (хеджером), та стороною, що бере ризик на себе (спекулянт). Предметом контракту можуть бути різні активи – товари, валюта, акції, облігації тощо.

Механізм хеджування полягає в тому, що підприємство, зазнаючи збитків як продавець, має можливість отримати прибутки в такому самому розмірі, як покупець ф'ючерсних контрактів [6].

7. У сучасній практиці значного поширення набув також механізм розподілу інвестиційних ризиків між учасниками проекту, який передбачає частковий трансферт партнерам фінансових ризиків за окремими операціями. Розподіл ризиків відбувається між учасниками проекту при розробці фінансового плану на підставі підписання різних угод, контрактів, договорів, а також за рахунок створення банківських синдикатів або підрядно-будівельних консорціумів тощо [5].

Застосовуються переважно такі напрями розподілу ризиків:

1) розподіл ризиків між підрядниками інвестиційного проекту (щодо невиконання календарного плану будівельно-монтажних робіт, їх низької якості тощо);

2) розподіл ризику між підприємством і постачальниками сировини та матеріалів. Він здійснюється відповідно до міжнародних правил "ІНКОТЕРМС-90", які передбачають регулювання розподілу ризиків, пов'язаних із пошкодженням майна (активів) у процесі їх транспортування і здійснення вантажно-розвантажувальних робіт;

3) розподіл ризику між учасниками лізингової операції. Підприємство-лізингодержувач переносить ризик морального старіння позиченого активу, ризик втрати ним технічної продуктивності, а також інші ризики, що обумовлюються в контракті, на лізингодавця (за відповідних умов дотримання встановлених правил експлуатації об'єкта, що лізингується).

Серед інших поширених та ефективних інструментів управління інвестиційними проектними ризиками необхідно назвати такі: банківські гарантії; застави, депозити на спеціальних рахунках; кредити та акредитиви, а також безвідкличні документарні акредитиви; утримання частки платежів за контрактом; доручення; контракти з фіксованою ціною, вексельні інструменти і форфейтинг; особливі умови платежів за контрактом та банківські рахунки з особливим режимом; зобов'язання [2].

ВИСНОВКИ

Отже, для нейтралізації інвестиційних ризиків необхідно застосовувати такі розглянуті методи: уникнення ризику, страхування, самострахування, диверсифікація, лімітування, хеджування та розподіл інвестиційних ризиків. Повна і послідовна реалізація основних функцій управління ризиком і переважна орієнтація їх на зняття факторів невизначеності дасть змогу будь-якому підприємству визначити головні пріоритети і проводити попереджувальну політику, спрямовану на зниження інвестиційних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] **Андреева, Э. А.** Проблемы анализа и оценки рисков инвестиционных проектов [Текст] / Э. А. Андреева, М. Б. Казакова, И. И. Шукшина // Вестник Саратовского государственного технического университета. – 2008. – Т. 1. – № 4. – С. 133–137.
- [2] **Бланк, И. А.** Инвестиционный менеджмент : учеб. курс [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Эльга : Ника-Центр, 2001. – 448 с.
- [3] **Бочаров, В. В.** Инвестиции [Текст] / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2009. – 384 с.
- [4] **Єпіфанов, А. О.** Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання [Текст] : монографія / А. О. Єпіфанов, Н. А. Дехтяр, Т. М. Мельник, І. О. Школьник та ін. ; за ред. д.е.н. А.О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 286 с.
- [5] **Карпінський, Р. Л.** Сутність і класифікація інвестиційних ризиків [Текст] / Р. Л. Карпінський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 8. – С. 53–57.
- [6] **Шапкин, Л. С.** Теория риска и моделирование рискованных ситуаций [Текст] : учебник / Л. С. Шапкин, В. А. Шапкин. – М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005. – 880 с.
- [7] **Щукін, Б. М.** Інвестування [Текст] / Б. М. Щукін. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.